

TABIY GEOGRAFIYA KURSIDA SHAXSGA YO'NALTIRILGAN TA'LIMNING AHAMIYATI

¹Matsaidova Sayyora Xudayberganovna, Urganch davlat universiteti dotsenti, pedagogika fanlari nomzodi

²Ortiqova Iqbola Olimboyevna, Urganch davlat universiteti doktoranti

1

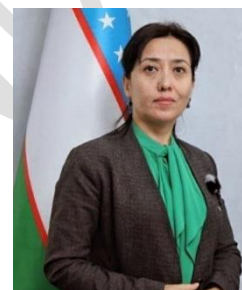
<https://orcid.org/0009-0002-4461-6176>

ВАЖНОСТЬ ЛИЧНОСТНО-ОРИЕНТИРОВАННОГО ОБУЧЕНИЯ В КУРСЕ ЕСТЕСТВЕННОЙ ГЕОГРАФИИ

¹Матсаидова Сайёра Худайбергановна, доцент УрГУ, кандидат педагогических наук

²Ортикова Икбола Олимбоевна, докторант УрГУ

THE IMPORTANCE OF PERSONALIZED LEARNING IN A NATURAL GEOGRAPHY COURSE

2

<https://orcid.org/0009-0008-5751-4068>

iqbola@pmkhiva.com

¹Matsaidova Sayyora Khudaiberganovna, Associate Professor of Urganch State University, Candidate of Pedagogical Sciences

²Artikova Iqbola Olimboyevna, doctoral student of Urganch State University

Annotatsiya: Ushbu maqolada tabiiy geografiya kursida shaxsga yo'naltirilgan ta'limning ahamiyati yoritib berilgan. Bunda, shaxsga yo'naltirilgan ta'limning xususiyatlari, ta'lim-tarbiya jarayonidagi ahamiyati yoritilgan. Shaxsga yo'naltirilgan ta'limda maxsus rivojlantiruvchi topshiriqlar tabiiy geografiya mavzulari misolida o'rganib chiqilgan, tajriba-sinov ishlari asosida xulosa chiqarilgan.

Kalit so'zlar: shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, rivojlantiruvchi topshiriqlar, shaxs, Abu Nasr Farobiy, Abu Ali ibn Sino, shaxs kamoloti.

Аннотация: В этой статье подчеркивается важность персонализированного обучения в курсе естественной географии. При этом выделены особенности лично-ориентированного образования и его значение в образовательном процессе. Специальные развивающие задания в лично-ориентированном обучении были изучены на примере тем естественной географии, сделаны выводы на основе экспериментально-тестовой работы.

Ключевые слова: лично-ориентированное образование, развивающие задания, личность, Абу Наср Фараби, Абу Али ибн Сина, развитие личности.

Abstract: This article highlights the importance of personalized learning in a natural geography course. At the same time, the features of personality-oriented education and its importance in the educational process are highlighted. Special developmental tasks in student-centered learning were studied using topics in natural geography as an example, and conclusions were drawn based on experimental testing work.

Key words: personality-oriented education, developmental tasks, personality, Abu Nasr Farabi, Abu Ali ibn Sina, personality development.

KIRISH. Ta'lim nazariyasi ham "kimga, nimani qanday o'qitish" didaktik prinsipiga asoslangan edi. Bugungi kunda kadrlar tayyorlash milliy dasturida "Kimni, nima uchun, qanday o'qitish"ni tashkil etish pedagogik texnologiya yaratish talabini qo'yadi.

Jahon tajribasida zamonaviy pedagogik texnologiya va shaxsga yo'naltirilgan ta'lim metodologiyasi biri-birini to'ldiradi. Ta'lim-tarbiyaning shaxsni rivojlantiruvchi vazifasi har tomonlama yanada dolzarb muammoga aylandi. O'zbekistonning Birinchi Prezidenti Islom Karimov o'zining "Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch" asarida ta'lim-tarbiyaning uyg'unligi, ta'lim-tarbiyani shaxsga yo'naltirish metodologik asosini belgilab berdi. "Har qaysi ota-ona, ustoz va murabbiy har bir bola timsolida avvalo shaxsni ko'rishi zarur. Ana shu oddiy talabdan kelib chiqqan holda, farzandlarimizni mustaqil va keng fikrlash qobiliyatiga ega bo'lgan, ongli yashaydigan komil insonlar etib voyaga etkazish ta'lim-tarbiya sohasining asosiy maqsadi va vazifasi bo'lishi lozim, bu esa talim va tarbiya ishini uyg'un holda olib borishni talab etadi¹".

Demak, shaxsga yo'naltirilgan ta'limning asosiy tamoyillaridan biri ta'lim-tarbiyaning uzviy bog'liqligi, ta'limning tarbiyaviy imkoniyatlarini oshirishdir. Ya'ni, o'quvchi shaxsini fikriy modellashtirish, uni shakllantirishda ta'lim mazmunining imkoniyatlarini aniqlash, tarbiyaviy vazifani belgilash va samarali metodik tizimini yaratishdir. Ma'lumki, yoshlarni shaxs sifatida har tomonlama rivojlanishida o'quv-biluv jarayoni alohida o'rin tutadi[3,4].

Shuningdek, hurmatli Prezidentimiz Sh.M.Mirziyoyev ta'kidlaganlaridek, "Olimlar va pedagoglar bola tarbiyasi qancha erta boshlansa, shuncha yaxshi, deb hisoblaydilar. Shuning uchun farzandlarimiz kamoloti yo'lida biz mablag' va imkoniyatlarimizni ayamashimiz kerak"².

Ta'lim-tarbiyaning davr talabiga mavjud shart-sharoitiga mosligi qonuniyati o'quvchi shaxsining modelidan, kelib chiqadi. Har bir fanni o'qitishda o'quvchi shaxsini rivojlantirishga qaratiladi. Ta'lim-tarbiya mazmuni, metodlari, vositalari ham to'la

ma'noda o'quvchi shaxsi imkoniyatlariga asosan belgilanadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METOD.

"Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim" tushunchasi fanga psixolog olim I.S.Yakimanskaya tomonidan kiritilgan. Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim-tarbiya nazariy asosi Sharq mutafakkirlarining pedagogik qarashlarida o'z ifodasini, hayotda o'z isbotini topgani fikrimiz dalilidir.

O'quvchi yoshlar o'z "men"ini bilish darajasi shaxsga yo'naltirilgan ta'limning asosiy tamoyilidir. Abu Nasr Farobiy "Ixtisa al-ulum" asarida ta'lim-tarbiya, avvalo, inson o'zligini bilishiga qaratilishini tavsiya etadi. Har bir shaxsning bioquvvatlar tizimini, fanlar tasnifini ilmiy asoslaydi, ta'lim-tarbiya yoshlarni hayotga tayyorlash yo'nalishini ko'rsatadi. Abu Ali ibn Sinoning didaktik ta'limotida shaxsning har tomonlama kamolotida ta'lim-tarbiyaning imkoniyati, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim prinsiplarining tarixiy ahamiyatini ko'ramiz [5,8].

Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim –o'quvchining fikrlash va harakat strategiyasini inobatga olgan holda uning shaxsi, o'ziga xos xususiyatlari, qobiliyatini rivojlantirishga yo'naltirilgan ta'lim, bu ta'lim o'qitish muhitining o'quvchi imkoniyatlariga moslashtirilishini nazarda tutadi.

Pedagog tomonidan ta'lim jarayonida innovatsion xarakterga ega turli faol metodlarning qo'llanilishi o'quvchilarni rivojlantirish, qobiliyatlarini yanada o'stirishga xizmat qiladi. Xususan: muammoli izlanish, kichik tadqiqotlarni olib boorish, debat, bahs-munozara, evristik suhbat, kichik guruhlarda ishlash va b.

Mashg'ulotlarini tashkil etishda pedagoglar o'quv axborotlarining o'quvchilar bilim, ko'nikma, malaka va tajribalariga tayangan holda ularni qiziqitira oladigan, fikrlashga, ijodiy yondashishga undaydigan imkoniyatga ega bo'lishini ta'minlashga alohida e'tibor qaratishlari zarur[9,11].

¹ Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch.- T.: Ma'naviyat, 2008.

² Ш.М.Мирзиёев. "Буюк келажакимизни мард ва олижаноб халқимиз билан бирга курашимиз". Тошкент "Ўзбекистон". 2017, Б. 263.

1-rasm. Shaxsga yo'naltirilgan ta'limning asosiy turlari

Maktab geografiyasining shaxsni rivojlantirishga qo'shadigan asosiy hissasi o'quvchilarda geografik madaniyatni rivojlantirish bilan bog'langan. Geografik madaniyatni rivojlantirishning dastlabki bosqichi o'quvchilar tomonidan maktab tabiiy geografiyasini o'rganish hisoblanadi.

MUHOKAMA. Shaxsga yo'naltirilgan ta'limning o'ziga xos jihati ta'lim oluvchi shaxsini tan olish, uni har tomonlama rivojlantirish uchun qulay, zarur muhitni yaratishdan iborat. Bu turdagi ta'lim o'quvchilarda mustaqillik, tashabbuskorlik, javobgarlik kabi sifatlar, shuningdek, mustaqil, ijodiy va tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini tarbiyalashga xizmat qiladi. Bu turdagi ta'limni tashkil etishda pedagoglardan har bir o'quvchi imkon qadar individual yondashishni, uning shaxsini hurmat qilishni, unga ishonch bildirishni taqozo etiladi. Qolaversa, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim o'qitish jarayonining ishtirokchilari pedagog-o'quvchi yoki o'quvchi-o'quvchi, o'quvchi-o'quvchilar guruhi, o'quvchi-o'quvchilar jamoasi tarzida o'zaro hamkorlikda bilim olish, shaxs sifatida kamol toptirish uchun qulay pedagogik sharoitni yaratish zaruriyatini ifodalaydi [6].

Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim o'quvchini ta'lim tizimiga moslashtirishni emas, aksincha, uning individual xususiyatlarini inobatga olgan holda har tomonlama rivojlanishi, shaxs sifatida kamolotga yetishi uchun zarur shart-sharoitlarni yaratishni nazarda tutadi.

NATIJARLAR. O'qituvchi shaxsga yo'naltirilgan geografik ta'limda asosiy e'tiborni

o'quvchilarda xatti-harakatlarni bajarish usullari va qoidalarini rivojlantirishga, ularning hissiy jihatlariga qaratadiki, oqibatda shaxsning har tomonlama rivojlanishi ta'minlanadi.

Shaxsga yo'naltirilgan geografik ta'limni amalga oshirishning metodik sharti maxsus rivojlantiruvchi topshiriqlar majmui va o'quv faoliyatning jamoa shakllari hisoblanadi.

Biz rivojlantiruvchi topshiriqlarni ishlab chiqishda I.S.Yakimanskayaning nuqtayi nazariga muvofiq quyidagi parametrlarni hisobga oldik:

- topshiriqlarning o'quvchilar yosh xususiyatlariga muvofiq kelishi;
- topshiriqlar orqali o'quvchining hissiy-shaxsiy munosabatlariga ta'sir ko'rsatish;
- topshiriqlar mazmunida ikkita yondashuvning mavjud bo'lishi (birinchisi, qoidalar, ta'qiqlar va shu kabilar ko'rinishida topshiriqlarni to'g'ri bajarish usullari; ikkinchisi, o'quvchilar tomonidan topshiriqlarni turli yo'llar bilan mustaqil bajarish);
- topshiriqlarni yechish shakllarini tanlash imkoniyati.

Shunday qilib, o'quvchi subyektiv tajribasining uchta qismiga mos keluvchi uch xil turdagi topshiriqlar rivojlantiruvchi topshiriqlar majmuining qismlari bo'lishi mumkin.

Tajribaviy sharoitda shaxsga yo'naltirilgan tabiiy geografik ta'limni amalga oshirishda didaktik materiallar bilan bog'liq bo'lgan qiyinchiliklar e'tiborga olinib, darslik matni bilan ishlash uchun II va III turdagi topshiriqlar ishlab chiqildi.

Rivojlantiruvchi topshiriqlar majmuini yaratishda tabiiy geografiya kursi mavzularining tuzilishi hamda mazmunining farqlari hisobga olindi. Shu nuqtayi nazardan "Joy plani va geografik xaritalar" bo'limi uchun II turdagi topshiriqlar ishlab chiqildi. "Yerning tosh qobig'i – litosfera" bo'limini o'rganishda III turdagi topshiriqlardan foydalanildi [7,10].

XULOSA. Tabiiy geografiya kursi geografiyaning boshlangich fundamental kursi ekanligini hisobga olib, o'quvchilarda shaxsga yo'naltirilgan ta'limdan foydalanish bo'yicha darslarda manbalar yaratish lozim; Tabiiy geografiya kursi bo'yicha shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, dasturga mos illyustrativ materiallar tizimini yaratish; Tabiiy geografiya kursi bo'yicha shaxsga yo'naltirilgan ta'lim misolidagi dars rejalaridan foydalanish lozim; Tabiiy geografiya kursi bo'yicha shaxsga yo'naltirilgan ta'lim misolida o'quv uslubi qo'llanma

yaratish; shaxsga yo'naltirilgan ta'lim bo'yicha dars rejalari tanlovi tashkil qilish; tabiiy geografiya kursini o'qitishda shaxsga yo'naltirilgan ta'lim bo'yicha illyustrativ materiallar yaratish bo'yicha fan oyliklariga alohida e'tibor qaratilishi lozim.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. - T.: Ma'naviyat, 2008.
2. Мирзиёев Ш.М. Буюк келажакимизни мард ва олижаноб халқимиз билан бирга курамыз. Тошкент, Ўзбекситон. 2017. Б -263.
3. Бўри Зиямухамедов. Педагогик технологиянинг ўзбек инновацион модели асосида ўқув машғулотларни лойиҳалаш методикаси. Т.:Алишер Навоий номли Ўзбекистон Миллий кутубхонаси. – 2014.
4. Дадажонов М. Таълим жараёнида ўқувчилар фазовий тасаввурларининг шаклланиши (5-синф география ўқитиш мисолида).Т.: Ўқитувчи, 1980.-5-126.
5. Matsaidova S.X., Rustamova M.A.Q. Geografiya ta'limida o'quvchilarining dunyoqarashini shakllantirish muammolari //Science and Education. – 2023. – Т. 4. – №. 3. – С. 426-430.
6. Ишмухамедов, М.Юлдашев. Таълим ва тарбияда инновацион педагогик технологияси. Т.: Nihol.- 2013.
7. Крылова О.В. Уроки географии: 7 кл. Из опыта работы - М.: Просвещение. -1990. - 240 с.
8. Hayitov A., Boymurodov N. Talimda noan'anaviy darslar va interfaol usullardan foydalanish. T.: Yangi asr avlodi, 2006. - 5-10 b.
9. P.X.Жўраев, Ў.Қ.Толипов, Ш.С.Шарипов. Узлуксиз таълим тизимида ўқувчиларни касб-хунарга йўналтиришнинг илмий-педагогик асослари. Т.: Фан, -2014.
10. G'ulomov P., Qurboniyozov R. Tabiiy geografiya boshlang'ich kursi (5-sinf o'qituvchilar uchun uslubiy qo'llanma) - T.: O'zbekiston, -2013.
11. www.wikipedia.org

Internet saytlari:

